

GÄSTGIVARGÅRDEN I SVARTLÅ

Av Kristina Öhman, Boden

Gästgivargården ligger i Nedre Svartlå vid Kvarnbäcken (på 1896 års karta Sågbäcken) mellan Luleälven och väg 97.

Fastigheten tillhörde på 1850-talet Consul C Tornbergs sterbhus. Enligt ortsborna fanns en såg och en

kvarn vid bäcken. På 1852 års karta finns en damm och ett hus ca 24 m långt vid bäcken. 1856 års karta upprättades enligt 1852 års förhållanden.

Lars Österberg blev inspector vid Svartlå nedre sågverk omkring 1851. Han kom från Edefors övre sågverk, där han varit rättare.

På 1856 års karta finns också några mindre hus inritade, bl a ett som var ca 8 m långt (bostadshus?). Det har flyttats ca en husbredd närmare vägen. På 1886 års karta finns inritat ett bostadshus, som är ca 20 m långt, samma storlek som det nuvarande huset. Huset har inte den för Norrbottensgårdar så typiska planlösningen med farstu och farstukammare rakt fram, kök med två införkammrar (kökskammrar) åt ett håll och åt det andra hållet salen. Den tidigare planlösningen hade farstu, kök och en kökskammare som låg mellan köket och salen. Huset har två broar.

Enligt nuvarande ägarinnan Stina Ejderot-Linden, som är född och uppväxt på gården, var huset mindre från början. Det tillbyggdes vid något tillfälle, troligen strax efter 1850 med tre rum och en farstu. Ett av dessa rum kallades i dagligt tal för "kontoret".

Familjen Österberg tycks från början inte haft något tjänstefolk (pigor och drängar) enligt husförhörslängden (hfl). Kanske berodde det på platsbrist, men i hfl, som börjar 1859, finns många tjänare, som mest tio personer samtidigt.

Inspector Österberg dog 1886-09-22. Sonen Axel tog över. Enligt 1896 års karta var han då ägare till fastigheten.

Enligt ortsbors brann sågen ner omkring 1890 och senare kom en flodvåg, på grund av att en damm brast i ett tillflöde till bäcken. Den svepte med sig brandresterna av sågen och dammen. På 1896 års karta finns ingen damm inritad.

1891-10-07 flyttade Axel Österberg med sin familj till Piteå landsförsamling. Sågverksepoken var över.

1896-11-20 flyttade Johan Petter Johansson med familj från Övre Svartlå (Hälludden) till nuvarande gästgivargården. I hfl är han skriven som gästgivare. Enligt gamla ortsbors berättelser var det utskänkingsställe i hans föräldrahem.

1280 förbjöds den s.k. våldgästningen. Efter förbudet inrättades gästgiverier, där man mot betalning kunde få mat och husrum. Ända fram till 1914 hade gästgivarna vissa förmåner.

Tidigare hade det funnits skjutsstationer med ca 2 mils avstånd. Där skulle finnas hästar, åkdon samt skjutskarlar. På 1600-talet samordnades skjutsningen med gästgiverierna. 1932 avskaffades gästgiverierna även som kameralt begrepp.

Stina Ejderot-Linden, som är sondotterdotter till den första gästgivaren Johan Petter Johansson, tror att gästgiveriet i Svartlå upphörde omkring 1920 och skjutsningen omkring 1930.

Mangårdsbyggnaden är ca 150 å gammal. Många av husen finns inritade på 1896 års karta, t ex bagarstugan och de s.k. tvillingladorna. En befintlig långloge revs och sågades upp till bräder, av vilka sedan den stora loge-, stall-, och ladugårdsbyggnaden (ca 55 m lång) uppfördes på 1930-talet. Från väg 97 ser man baksidan av denna byggnad.

På gården finns många gamla fina åkdon, som är väl underhållna.

Det fanns också en ångbåtsbrygga nere vid älven. Det var nödvändigt eftersom många resande kom med de ångbåtar, som trafikerade älven ända fram till 1920-talet.

Mangårdsbyggnaden innehåller nu (2005) 5 rum och kök på nedre boten och ett rum på övervåningen. Förutom mangårdsbyggnaden, bagarstugan och loge-, stall- och ladugårdsbyggnaden ingår i gårdsgruppen magasin, härbre, vedbod, vagnslider, garage och smedja. Dessutom

finns på ägorna ett antal lador, en vagnboda och div. andra ekonomi-
byggnader som t ex en isboda.

Hela gårdsgruppen är en pärla med sina välskötta och pietetsfullt beva-
rade hus.